

IN DE REEKS SNELSCHRIFTEN
OVER GEBIEDSGERICHT MILIEU- EN NATUURBELEID
VAN NATUURRESERVATEN V.Z.W.

Het plan Zeehond

een actieplan voor de IJzermonding en omgeving

NATUUR
RESERVATEN
V.Z.W.

snelschrift 1993/2
red. P. Bossu

2 november 1993
D/93/3106/2

VERENIGING voor NATUURBEHOUD
in VLAANDEREN

In de reeks "Snelschriften van Natuurreservaten v.z.w.":

HET PLAN ZEEHOND

een actieplan voor
de IJzermonding en omgeving

De "Snelschriften" van Natuurreservaten v.z.w.
zijn niet bedoeld als een definitieve
positiebepaling van de vereniging,
maar wel om met een indringend
diskussiestuk de maatschappelijke
gedachtenwisseling rond actuele
kernpunten inzake natuurbeleid te bevorderen.

Snelschrift 1993/2, 2 november 1993, D/93/3106/2
Overname van fragmenten steeds mogelijk
mits volgende bronvermelding:
"NATUURRESERVATEN v.z.w., snelschrift 93/2 -
Plan Zeehond, actieplan voor de IJzermonding en omgeving,
red. P.BOSSU, Brussel, november 1993.

INHOUDSTAFEL

1. Inleiding
  2. De IJzermonding: een relictgebied langs de Vlaamse kustvlakte
    - 2.1. Een gebied met een specifiek karakter
    - 2.2. De waarde van het militair domein van Lombardsijde
  3. Bekend, beroemd... maar bedreigd
    - 3.1. Interne factoren
    - 3.2. Eksterne factoren
  4. Een actieplan voor de IJzermonding
    - 4.1. Maximale bestemming als Reservaatgebied
    - 4.2. Verwerving van het militair domein door de overheid als natuurreservaat
    - 4.3. Afbraak van alle gebouwen en konstrukties die geen funktie hebben voor het natuurbehoud
    - 4.5. Voldoende rust op hoogwatervluchtplaatsen en...strand
    - 4.5. Aanpak van de watervervuiling
    - 4.6. Aanpak van de zwerfvuilproblematiek in de schorre
    - 4.7. Visvriendelijke aanpassing van de sluizen
    - 4.8. Afgraven van de opgespoten terreinen en niet funktionele dijken
    - 4.9. Ontwikkeling van een natuurlijke strandzone
    - 4.10. Natuuredukatieve uitbouw van het reservaat
    - 4.11. Opstarten van een beheerskommissie
  5. De Zeehond terug ?
  6. Besluit
- Bibliografie
- Kaarten

HET PLAN ZEEHOND

een aktieplan voor de IJzermonding en omgeving

I. INLEIDING

De IJzermonding omvat één van de laatste schorre- en slikkegebieden in België. Het gebied heeft de laatste decennia heel wat negatieve evoluties ondergaan. Zeer grote oppervlakten aan schorren en slikken werden opgespoten en/of omgevormd tot een moderne jachthaven. Ondanks zijn huidige beperkte oppervlakte treffen we in het natuurreservaat nog heel wat voor ons land zeldzame dier- en plantensoorten.

Ondanks de rangschikking van het eigenlijke natuurreservaat als landschap (K.B. van 16.10.1981.) en de bestemming als Reservaatgebied op het Gewestplan en ondanks de aanduiding als E.G.-vogelrichtlijngebied (richtlijn 79/409/EEG), zijn de problemen van de IJzermonding zeer groot: verzanding, vergrassing, de enorme watervervuiling, verstoring, zwerfvuil,...

Het natuurreservaat de IJzermonding en omgeving zijn reeds jaren onderwerp van talrijke spekulaties in verband met de mogelijke inplanting van bepaalde recreatieprojecten of veranderingen in de bodembestemming. Er waren plannen voor een groot bungalow- en vakantiepark, voor uitbreiding van de jachthaven,...

Deze bedreigingen voor dit (nog steeds) unieke natuurgebied vragen om een krachtige en daadwerkelijke aanpak van diverse overheidsinstanties. Nu er op beleidsvlak rond de kust(-duinen) belangrijke natuurbehoudsinitiatieven genomen worden, is het voor ons duidelijk dat we er op korte termijn moeten in slagen om de IJzermonding en omgeving uit de impasse te halen. Wij zien hiervoor aanknopingspunten in de volgende recente beleidsinitiatieven:

Eind 1992 werden plannen bekend gemaakt om een aantal Belgische militaire domeinen te verkopen. Eén van de kandidaat terreinen was het 146 ha grote militaire domein van Lombardsijde. Dit gebied sluit onmiddellijk aan en staat ekologisch in nauwe relatie met het natuurreservaat de IJzermonding. In het verleden doken reeds meermaals plannen op om hier een grootschalig project uit te werken voor verblijfsrecreatie.

Voor Natuurreservaten v.z.w. is iedere bestemming die de aktuele en potentiële ekologsche en landschappelijke waarde van het gebied aantast, onbespreekbaar.

Het militair domein van Lombardsijde is een enige mogelijkheid om in het gebied van de IJzermonding natuurontwikkeling echte kansen te geven. Het is ook de laatste garantie dat de grijptang van massatoerisme en overrecreatie zich niet volledig rond het natuurreservaat van de IJzermonding sluit.

Naar aanleiding van het te koop stellen van het militair kamp van Lombardsijde, werd op 28 mei 1993 door minister Johan Sauwens de procedure ingezet om het militair domein te rangschikken als landschap. De Vlaamse Gemeenschap besliste in het kader van de verkoop ook om een onderzoek te verrichten naar de ruimtelijke herbestemming van deze terreinen. Met andere woorden : men onderzoekt momenteel welke bestemming de militaire domeinen op het Gewestplan moeten krijgen.

In juli 1993 werd het duinendekreet goedgekeurd door de Vlaamse Exekutieve. Op 15 september 1993 (B.S. 17 september 1993) werd het nodige uitvoeringsbesluit genomen waardoor alle gebieden aangeduid werden die door het dekreet beschermd worden. Een van de aangeduide gebieden voor de Westkust is het militaire domein van Lombardsijde.

Op de kaart van de Groene Hoofdstructuur voor Vlaanderen werd de IJzermonding en omgevende domeinen opgenomen als natuurkerngebied resp. natuurontwikkelingsgebied. Bij de meer gedetailleerde uitwerking ervan ten behoeve van het structuurplan van de kustzone (in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen) werden eveneens deze hoofden nevenfuncties aan het natuurbehoud toegewezen. Dit houdt in dat bij het vrijkomen van het militair domein van Lombardsijde een maximale realisatie van natuurontwikkeling met enkel een passief-rekreatieve nevenfunctie kan worden toegekend. De Bestendige Deputatie van West-Vlaanderen nam eerder dit jaar een standpunt in waarbij dezelfde krachtlijnen centraal staan.

Natuurreservaten v.z.w. wil van deze belangrijke beleidsstappen gebruik maken en met het snelschrift 'PLAN ZEEHOND' een aanzet geven om het beleid rond de IJzermonding aan te zwengelen en te zorgen voor DADEN op het terrein zelf. Ons 'actieplan voor de IJzermonding' bevat een pakket maatregelen die de natuurwaarden van het natuurreservaat moeten herstellen en ontwikkelen. Het uiteindelijke doel is te komen tot MEER en BETERE NATUUR in het gebied van de IJzermonding.

Het actieplan voor de IJzermonding staat evenwel niet op zich. Het kadert in de eis van de internationale milieubeweging om dringend werk te maken van de verbetering van de natuur- en milieukwaliteit in het mariëne-ecosysteem. In december a.s. zal de Noordzee volop in de aandacht staan, tijdens de tussentijdse bijeenkomst van de 'Noordzeeministers' in Kopenhagen. Gezien het Belgische voorzitterschap van de Europese Ministerraad bestaat er geen betere gelegenheid voor ons land om een oproep te doen om de bescherming van de Noordzee te integreren in het andere E.G.-beleid: milieu-effektbeoordeling, Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, transport, afval, natuurbehoud,...

Tegelijkertijd moet België stappen ondernemen opdat de volgende verklaring van de Noordzeeministers een duidelijke aanmoediging voor een geïntegreerde planning en beheer zou omvatten, wat moet leiden tot een duurzame ontwikkeling van de kustgebieden.

2. DE IJZERMONDING : EEN RELIKTGEBIED LANGS DE VLAAMSE KUST-VLAKTE

De IJzer is de enige rivier die in ons land in zee uitmondt. De eigenlijke monding (thans havengeul) is over een afstand van ± 3 km nog dagelijks onder de rechtstreekse invloed van de getijden.

In het begin van de 11e eeuw was de streek rond Nieuwpoort één groot krekengebied. Vanaf de 12e eeuw begon men dijken aan te leggen in het IJzerestuarius. De indijking was een feit omstreeks 1300. Er restte op de rechteroever van de stroom slechts een klein slikke- en schorregebied dat omstreeks onze eeuwwisseling nog een 60 à 70 ha groot was. Vanaf het begin van de 20e eeuw werd deze oppervlakte nog gereduceerd door verschillende menselijke ingrepen. In het gebied werden onder meer oesterputten aangelegd en een golfterrein, er werd klei afgegraven voor dijkversterking en tijdens wereldoorlog II werden graszoden uitgestoken voor kamouflagedoeleinden. Nadien werd er een militaire haven geïnstalleerd. Op een relatief grote oppervlakte werd baggerslib uit de vaargeul opgespoten en ook voor de aanleg van de nieuwe jachthaven werden uitgebreide opspuitingen uitgevoerd.

Momenteel bestaat het eigenlijke natuurreservaat nog uit ongeveer 50 ha ekologisch waardevolle gebieden, waaronder zowat 6 ha slikke en 4 ha schorre. De totale oppervlakte is eigendom van drie gouvernementele departementen: het Ministerie van Landsverdediging; AMINAL-Bestuur Natuurbehoud en -Ontwikkeling en Openbare Werken, Dienst der Kust. De slikken en schorren (inbegrepen de kreek van Lombardsijde) en het kleine opgespoten terrein in het Noorden, worden beheerd door Natuurreservaten v.z.w.. De percelen in eigendom van de Vlaamse Gemeenschap door AMINAL-Dienst Natuurbehoud en -Ontwikkeling. Vanuit de overheid werd in verband met de IJzermonding jarenlang geen enkel gevolg gegeven aan voorstellen en wensen van het natuurbehoud. Middelen om in het gebied aan natuurontwikkeling te doen, kwamen er niet. Vandaar dat het beheer van het reservaat zich de laatste jaren beperkte tot het verzorgen van de ekskursies en het af en toe organiseren van een opruimactie in de schorre. Het reservaat is niet vrij toegankelijk.

Vanaf 1963 was wijlen Paul Houwen in opdracht van Natuurreservaten v.z.w. konserver van de IJzermonding. Na zijn overlijden in 1991 werd deze taak overgenomen door Norbert Roothaert.

2.1. Een gebied met een specifiek karakter

Een groot aantal variabele milieufactoren bepalen de zeer specifieke flora en fauna van de IJzermonding: de getijdenwerking, de zout-zoet tegenstelling (IJzer/Noordzee), de grote temperatuurverschillen tussen winter en zomer,...

Op de slikken vinden we als vegetatie hoofdzakelijk het Engels slijkgras en de Zeekraal terug. De eerste soort weerstaat goed de sterke stroming bij hoogtij; de tweede verdraagt zeer goed een volledige onderdompeling. Iets hoger tegen de schorrand vinden we het Schorrezoutgras en de Zeeweegbree. Kreekjes en poeltjes in de schorre bieden onderkomen aan het Kweldergras, het Melkkruid en de Gewone zoutmelde.

Op de rand van het schorreklif, in de spatzone groeit de Zeealsem. Verder landinwaarts is de laatste jaren de Strandkweek zeer dominant geworden en schakelt zo vele andere soorten uit. Soorten die door deze agressieve grassoort bedreigd worden zijn ondermeer de Lamsoor en de Zulte of Zeeaster.

Aan de voet van de dijk, in het vloedmerk vinden we ondermeer de Strandmelde, de Spiesbladmelde, de Zeeraket en de Strandbiet. Deze laatste komt ook voor hoger tegen de dijken. Hoewel deze dijken hoofdzakelijk gekenmerkt worden door een ruderaale vegetatie, vinden we er toch ook de Wegdistel, de Wilde kaardebol en het Sofiekruid.

Op het stukje oude duinen in het Noordwesten aan de grens met het militair domein ontdekken we de Wilde reseda, de Zeezuring, het Klein streepzaad, het Smal vlieszaad, het Fraai duizendguldenkruid en het Kruipend stalkruid.

Een bijzondere eigenschap van slikken is de zeer grote rijkdom aan bodemleven. Onderzoeken wijzen uit dat men per vierkante meter al vlug 20 à 30.000 levende organismen terugvindt. Een opmerkelijke verzameling van verschillende diergroepen als kreeftachtigen, slakken, tweekleppigen en wormen bewonen dit slijkerig milieu.

Het is dan ook geen wonder dat bij laag tij het slik bevolkt wordt door talrijke waadvogels van allerlei pluimage die er hun kostje bijeen scharrelen. Ze gebruiken hierbij hun snavel als werktuig. We kunnen ze in twee grote groepen indelen. Deze met een relatief korte snavel en grote scherpe ogen die hun prooi ontdekken op zicht, op of juist onder het slikoppervlak. Andere, bezitters van een langere slanke snavel met vooraan een zeer verfijnd tastorgaan, boren diep in het slijk op zoek naar wat eetbaars. Door het verschil in snavelengte tussen de soorten worden de prooien verdeeld volgens de diepte waarop ze vertoeven.

De IJzermonding is niet alleen als voedselgebied belangrijk. Het is voor vogels een belangrijke hoogwatervluchtplaats van onze kust. Enkele soorten steltlopers zoeken tijdens laag water ook hun voedsel op het strand en vormen per soort grote groepen om bij hoog water op de schorre, in de oude marinebasis of op de opgespoten terreinen uit te rusten, in afwachting van de volgende etenstijd.

Gebieden als de IJzermonding zijn dan ook zeer belangrijke tussenstations op de trekroute van vele waadvogels van hun broedgebieden naar de winterkwartieren en omgekeerd. Van doortrekkende pleisteraars vermelden we ondermeer de Bontbekplevier en de Strandplevier. Een aantal soorten bezoeken het reservaat niet alleen als doortrekker, maar ook als overwinteraars. Voorbeelden daarvan zijn de Bonte strandloper, de Steenloper, de Tureluur, de Scholekster en de Zilverplevier. Strandgebonden soorten

zoals de Drieteenstrandloper en de Paarse strandloper zoeken bij storm of springtij het reservaat of de mariënebasis op als hoogwatervluchtplaats.

Verder vinden we hier in het najaar, de winter en het voorjaar regelmatig kleinere aantallen Rosse grutto, Witgatje, de Oeverloper, de Krombekstrandloper, Zwarte ruiter, Groenpootruiter, Kleine strandloper, Kempmaan en Kanoetstrandloper.

Verschillende koppels Scholekster en Kievit hebben het natuurreservaat uitgekozen als broedgebied.

In het najaar en de winter kunnen ook interessante soorten zangvogels waargenomen worden. De grote zaadproduktie van de schorreplanten vormt een goede voedselbron voor ondermeer Kneu, Frater en Sneeuwgorst. Een regelmatige bezoeker van de schorre is ook de Oeverpieper.

2.2. De waarde van het militair domein van Lombardsijde

Ondanks tal van degradaties, zoals de opspuitingen van het grootste deel van het schorregebied en de uitbouw van militaire infrastructuur, bezit het 142 ha grote militaire domein nog steeds een hoge actuele natuurbehoudswaarde. De voornaamste natuurwaarden bestaan uit weinig gestoorde kalkminnende mosduin- en droogduingraslandvegetaties, lichensteppes en vooral een nog niet verstruweeld en alkalisch laagveenmoeras dat zeer zeldzame freatofyten herbergt. In het gebied vinden we planten als Parnassia, Zilte zegge, Zeegroene rus, Duinreigersbek, Deens lepelblad, Zeekool, ...

De voor dit gebied meest typische broedvogelsoorten zijn Roodborsttapuit en Tapuit. Tijdens de trekperiodes fungeren de duinen en de opgespoten terreinen als rust- en fourageerplaatsen voor talrijke zangvogels. De belangrijkste soorten zijn Engelse gele kwikstaart, Sneeuwgorst, Frater en Barmsijs. De hoge concentraties trekkende zangvogels vormen een groot prooiaanbod voor de Sperwer die dan regelmatig het gebied bezoekt.

De slikken en versterkte oevers van de slipway en van het tijdok van de voormalige marinebasis zijn avifaunistisch zeer belangrijk als fourageergebied en hoogwatervluchtplaatsen van nagenoeg de gehele aan de Westkust overwinterende en doortrekkende populaties van Tureluur, Steenloper en Scholekster.

De ongewervelde fauna van het militair kamp van Lombardsijde is bijzonder groot. In totaal werden totnogtoe meer dan tweehonderd soorten loopkevers en spinnen vastgesteld. Waaronder soorten die nergens elders aan de Vlaamse kust voorkomen en zelfs soorten die in de Europese kontekst uiterst belangrijk zijn.

Het gebied is ook een leefplaats voor zeldzame amfibieën als Kamsalamander en Rugstreeppad. De kolonie Rugstreeppadden van het militair domein is de enige gekende populatie die momenteel nog tussen De Haan en Nieuwpoort standhoudt.

De meest bijzondere natuurwaarde van het militair domein bestaat echter uit de zeer hoge potenties die het biedt om op korte termijn het milieu van slikken, schorren, duinen en polders in zijn geheel te herstellen. Behalve in de Zwinbosjes en het Zwinreservaat te Knokke, doen zich nergens elders in België dan aan de IJzermonding binnen één ruimtelijk aaneensluitend geheel kontaktzones voor tussen strand en duin, duin en schorre, schorre en polder en tenslotte duin en polder. Zelfs aan de aangrenzende Noordfranse kust komen dergelijke duin-schorre-polderkomplexen pas ten zuiden van Calais voor. Momenteel worden in het IJzermonding-kompleks de kontaktzones duin-schorre en schorre-polder jammergenoeg verbroken door de opgespoten terreinen.

Er moet zeker voorkomen worden dat de voormalige marinebasis omgevormd wordt tot een jachthaven. Dit zou de natuurontwikkelingskansen van het gehele gebied zeer zwaar hypothekeren. Het huidige natuurreservaat zou door de inplanting van een haven nageenog volledig ingesloten liggen binnen jachthavens.

3. BEKEND, BEROEMD ... MAAR BEDREIGD

Hoewel in tal van wetenschappelijke rapporten (Universiteit Gent, Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen, Instituut voor Natuurbehoud,...) aangetoond werd hoe uniek en hoe kwetsbaar het slikke- en schorrelandschap is en ondanks de beschermende bepalingen, staat het gebied van de IJzermonding voortdurend bloot aan vele bedreigingen en kampt het met tal van problemen.

3.1. Interne factoren

Interne factoren en elementen die het uitzicht en de waarde van het gebied wijzigen zijn onder meer een uitbreidende duinengordel tussen slikke en schorre en een vrij intense vergrassing. Vroegere opspuitingen liggen op relatief grote oppervlakten waar vroeger nog slikken en schorren voorkwamen.

De duinvorming in het Noordelijk deel wordt veroorzaakt door het zand dat afgeslagen wordt van de kunstmatige dijk rond het opgespoten terrein in die zone. Het stuivend zand van deze duinen komt terecht in de achterliggende schorre. Door deze barrière wordt de stroming van de getijden sterk verminderd zodat meer en vlugger klei en zand afgezet wordt op de schorre en in de geulen en poeltjes. Samen met het stuifzand wordt daardoor de schorre met kreekjes en poelen opgehoogd en opgevuld.

Deze interne veranderingen/problemen van het reservaat zijn het resultaat van de houding van de overheid, die in verband met de IJzermonding al jaren de kat uit de boom kijkt, slechts halve initiatieven neemt en geen middelen vrijmaakt om de problematiek aan te pakken.

3.2. Eksterne factoren

Via de IJzer komt dagelijks tweemaal sterk vervuild water de monding binnen. Via dezelfde weg drijven vaak grote pakketten organisch materiaal mee (zoals riet) die worden afgezet in de schorre. Dit alles zorgt voor een sterke verrijking van de bodem, zodat planten van een voedselrijk milieu gaan domineren

Ook vanuit zee, de IJzer en vanuit de jachthavens wordt allerlei, voornamelijk anorganisch zwerfvuil aangevoerd.

Langs de kreek van Lombardsijde wordt ook nog steeds het ongezuiverde afvalwater van de gemeenten Lombardsijde en Westende in de monding geloosd. Dit zorgt voor een enorme druk op de milieukwaliteit in het reservaat. De stank en de geur die dit met zich meebrengt is een echte schande voor het natuurbeleid. Op deze plaats werd een paar jaar terug tijdens de zomermaanden een installatie geplaatst die chloor moest toevoegen aan het water van de kreek van Lombardsijde. Bedoeling was hiermee de ontwikkeling van salmonella te voorkomen. Van een groen sausje gesproken ! Deze situatie is nu gelukkig nagenoeg opgelost.

Rust is voor de waadvogels die in de IJzermonding voedselzoeken of rusten uitermate belangrijk. Het ontbreken van een bufferzone tussen het natuurreservaat en de jachthaven, lage helikoptervluchten boven het reservaat, al dan niet vrijwillige landingen van pleziervaartuigen op de oever, het illegale vissen van op de golfbreker en soms zelfs in het reservaat zelf, de wandelaars die zonder toelating het reservaat binnenkomen,... zorgen voor een grote druk op de vogelbevolking.

Zoals reeds in de inleiding gesteld, hangen planologische ontwikkelingen al jaren als een dreigend zwaard van Damocles boven het gebied. Nadat voor de uitbouw van de nieuwe jachthaven jammergenoeg een aantal hektaren schorren en polders werden prijsgegeven, werden recent weer pogingen ondernomen voor de verdere uitbouw van de recreatieve (verblijfs-)infrastructuur. In 1991 werd een voorstel ingediend om in de mariénehaven enkele honderden ligplaatsen voor plezierboten te voorzien. Daarbij overwoog men een verbindingsweg naar de nieuwe jachthaven ten Oosten van het natuurreservaat. Op die manier zou het reservaat volledig ingesloten worden door recreatieve voorzieningen. Bovendien zou daardoor de min of meer bestaande verbinding met het strand definitief verbroken worden en zou de functie van de marinebasis, als hoogwatervluchtplaats voor een pak vogels, volledig verdwijnen. De kansen voor natuurherstel en -ontwikkeling in het gehele gebied, zouden hierdoor ook zeer zwaar gereduceerd worden.

4. EEN AKTIEPLAN VOOR DE IJZERMONDING

Het is niet de bedoeling van een snelschrift als dit om enkel stil te staan bij de geschiedenis, de waarde en de problematiek van een natuurgebied. Het is vooral de bedoeling van Natuurreservaten v.z.w. om met dit 'actieplan voor de IJzermonding' concrete maatregelen aan te geven die moeten zorgen voor een betere milieukwaliteit en een duurzame natuur.

In dit actieplan willen we ons niet enkel beperken tot het eigenlijke natuurreservaat. Voor ons is het natuurgebied van de IJzermonding de zone vanaf het strand, het duinengebied en de airstrip van het huidige militaire domein, de havengeul en het natuurreservaat zelf (zie kaart). Het gaat hier om gebieden die ekologisch zo nauw met elkaar verbonden zijn, dat ze eigenlijk één geheel vormen. Ingrepen in één deelgebied oefenen onmiddellijk een invloed uit op de andere.

4.1. Maximale bestemming als Reservaatgebied

Zoals in de inleiding reeds aangehaald werd, loopt er binnen de Vlaamse Gemeenschap een onderzoek om de toekomstige bestemming van het huidige militaire domein vast te leggen.

Het is onze absolute stelling dat het gehele gebied van de IJzermonding (zie afbakening kaart) op het Gewestplan moet aangeduid worden als Reservaatgebied. De aanduiding als E.G.-vogelrichtlijngebied en Ramsargebied (Vlaamse Banken) en de afbakening in het duinendekreet, moeten hierop afgestemd worden.

De procedure die ingezet werd om het militair domein van Lombardsijde te rangschikken als landschap, kan hiervoor enkel versterkend werken.

4.2. Verwerving van het militair domein door de overheid als natuurreservaat

Verwerving is nog altijd de beste garantie om de natuurwaarden te vrijwaren en de ideale sleutel om op het terrein zelf aan natuurontwikkeling te doen.

Het militair domein van Lombardsijde is nog steeds eigendom van het Ministerie van Landsverdediging. Gezien de beperkingen die door de (voorlopige) rangschikking als landschap en door het duinendekreet op deze zone rusten en gezien de duidelijke motie van zowel de Bestendige Deputatie als van milieuminister De Batselier en van zijn kollega van ruimtelijke ordening Theo Kelchtermans, om het militair domein van Lombardsijde in de toekomst natuurbehoud als hoofdfunctie te geven, is het momenteel zo goed als uitgesloten dat er nog een 'harde' sektor interesse heeft om dit gebied te verwerven. De Vlaamse Gemeenschap lijkt ons dan ook de uitgelezen instantie om het militair domein in de toekomst tegen een redelijke prijs te verwerven.

4.3. Afbraak van alle gebouwen en konstrukties die geen funktie hebben voor het natuurbehoud

In het militair domein staan (binnen de grenzen van de zone die in aanmerking komt als Reservaatgebied) een reeks vervallen gebouwen. Deze konstrukties kunnen nu èn in de toekomst geen enkel funktie vervullen voor het natuurbehoud en storen het landschapsbeeld.

Volledige afbraak van alle gebouwen die geen funktie hebben voor het natuurbehoud, is de enige oplossing. Door de afbraak van alle storende konstrukties in het gebied zal de natuurlijke overgang tussen zee, strand, duinen, slikken en schorren ook terug hersteld worden. Een landschapsbeeld dat overigens, op uitzondering van Het Zwin, langs onze kust volledig verdwenen is.

Het uitzicht van en rond 'Het Mosselkot' in het eigenlijke natuureservaat, is schrijnend. Een serieuze bijstelling van het uitzicht en de funktie van dit gebouw is noodzakelijk.

4.4. Voldoende rust op de hoogwatervluchtplaatsen en...strand

Het is uiterst belangrijk dat de vogels op de hoogwatervluchtplaatsen in het gebied volledige rust kunnen genieten. Verstoring betekent immers dat de energie, opgedaan tijdens de voedselperiode, nutteloos verspild wordt als ze voor een of andere bedreiging op de vleugels moeten gaan.

Het nemen van volgende maatregelen is hierbij prioritair:

- het volledig afsluiten van de golfbreker bij de kreek van Lombardsijde
- degelijke terreininformatie bij de hoofdingang (Halve Maanstraat)
- het ontoegankelijk maken van de marinehaven
- informatieborden voor de pleziervaart aan de oever tussen het reservaat en de havengeul
- het afschaffen van de veerboot over de vaargeul
- het strand dat onmiddellijk aansluit bij het huidige militair domein is zowat de enige plaats langs de Vlaamse kust waar men zonder grote kosten (de havengeul is een belangrijke afbakening) en zonder dat men veel verzet moet verwachten (men is gewoon dat dit stuk strand reeds afgesloten was tijdens de militaire funktie van het gebied) waar men een stuk strand volledig kan afsluiten. Hierdoor zou men voor uiterst zeldzame en interessante planten, vogels en ... zeehonden (zie verder) een unieke groei-, broed- en rustplaats kreëren. In dit landschap zouden we grotendeels dezelfde waarden terugvinden zoals begin van deze eeuw : een waardevol kustbiotoop met zowel strand, duinen, slikken en schorren.

- de beperkte toegang van het eigenlijke natuurreservaat (momenteel enkel via begeleide wandelingen) dient gehandhaafd te worden
- verwijderen van de illegale kampings uit de duinen (konform het duinendekreet)
- meer toezicht in het gebied is wenselijk

4.5. Aanpak van de watervervuiling

De waterkwaliteit vormt voor het natuurreservaat van De IJzermonding, nog meer dan dit voor veel andere reservaten het geval is, de achillespees voor de natuurwaarden in het gebied.

De aanpak van de vervuiling vanuit de havengeul en de kreek van Lombardsijde, vormt dan ook een topprioriteit.

Vorig jaar werd binnen de Vlaamse Gemeenschap een protocol gesloten om uiterlijk tegen de zomer van 1993 het afvalwater afkomstig van Lombardsijde en Westende dat in de kreek van Lombardsijde geloosd wordt, op een kollektor aan te sluiten. Deze werken zijn momenteel in de eindfase.

In de havengeul lozen nog een aantal bedrijven:

- Vlaamse Vereniging voor Watersport (v.v.w.)
De rioleringen van hun klubhuis, het restaurant en een aantal burelen lozen in de havengeul.
- BLOSO-centrum
De burelen, toiletten, wastafels, douches en wasserette van BLOSO lozen in de havengeul.

Deze lozingen kunnen met een kleine investering aangesloten worden op het kollektorstelsel. BLOSO en V.V.W. moeten op korte termijn verplicht worden hun rioleringen op het kollektornet aan te sluiten.

Voor het Robert-Orlent-centrum is het niet duidelijk of de riolering al dan niet loost in de havengeul. Deze vestiging is pas eind 1992 in gebruik genomen. Verder onderzoek is hier gewenst.

De vele plezierjachten zorgen op zich voor een belangrijk aandeel in de watervervuiling (W.C./septische tanks, afvalwater, olie,...). Er zijn in de haven echter geen voorzieningen om deze afvalstoffen op een milieuvriendelijke en deskundige manier te verzamelen. In de haven moeten hiervoor dringend de nodige installaties voorzien worden.

Algemeen moet de aanpak van de vervuiling van de IJzer verder gezet worden. Belangrijk is hier zeker de zuivering van de Handzamevaart. Via de gemeenten Lichtervelde, Torhout, Kortemark, Esen, Werken,... loopt dagelijks het afvalwater van tienduizenden

huishoudens en tientallen bedrijven de Handzamevaart in. Deze waterloop is daarmee momenteel nog de belangrijkste vuilader van de IJzer. De uitvoering van het waterzuiveringsprogramma voor het bekken van de Handzamevaart werd opgenomen in het investeringsprogramma 1995-1999. We dringen er op aan dat de uitvoering van alle werken geen enkele vertraging zou oplopen.

Pas als al deze werken uitgevoerd zijn, kan men spreken van een echte oplossing voor het probleem van de lozingen in de Noordzee.

4.6. Aanpak van de zwerfvuilproblematiek in de schorre

De opruimingsakties van de schorre moeten in de toekomst beter ondersteund worden. Het verwijderen van het zwerfvuil uit de schorre is echter slechts het bestrijden van een symptoom.

Er moet ook onderzocht worden of het niet mogelijk is om bij de sluisen een constructie te bouwen (netten ?) die het zwerfvuil dat vanuit de IJzer komt, opvangt.

In samenwerking met de pleziervaartklubs moet een campagne tegen het overboord gooien van afval opgestart worden.

4.7. Visvriendelijke aanpassing van de sluisen

Het sluisensysteem en een aantal andere kunstwerken zijn een zware hindernis bij de migratie van ondermeer paling. Het is belangrijk dat het sluisenkompleks en alle hindernissen in de vismigratie, op een visvriendelijke manier aangepast worden.

4.8. Afgraven van de opgespoten terreinen en niet funktionele dijken

De huidige slikke en schorre wordt met verzanding bedreigd door erosie van de dijken die zijn aangelegd voor de opspuiting van een gedeelte van de schorre. Alle opgespoten terreinen en niet funktionele dijken, dienen prioritair te worden afgegraven.

De IJzermonding was oorspronkelijk beroemd omwille van zijn ongestoorde, geleidelijke en licht golvende overgang tussen schorre en duinen. Met het afgraven kan de contactzone tussen schorre en duin opnieuw hersteld worden. Dit milieutype is van zeer groot belang voor typische planten (nu grotendeels verdwenen) die in de overgangszone thuishoren, waaronder Fraai duizendguldenkruid, Zeeaster, Zeevetmuur, Engels gras, Zilte rus, Zeerus, diverse mossen,... Naast de aanwezigheid van vele karakteristieke ongewervelde dieren is de contactzone tussen Schorre en duin van groot belang als broedgebied voor soorten als Dwergstern en Strandplevier. Nergens langs onze kust is dit type milieu nog in een goed ontwikkelde vorm aanwezig.

Indien ook de andere knelpunten van het gebied aangepakt worden, kunnen we verwachten dat in enkele jaren tijd reeds goede resultaten bereikt worden. De eerste jaren na de afgraving is verder menselijk ingrijpen overbodig. Op iets langere termijn kan eventueel geopteerd worden voor een ekstensief tot vrij intensief graasbeheer.

Het Instituut voor Natuurbehoud werkte een rapport uit over de mogelijkheden voor natuurontwikkeling en natuurherstel aan de IJzermonding (bibliografie). Met welke aspecten men bij de afgraving en de inrichting van deze zone verder dient rekening te houden, is te lezen in dit document.

4.9. Ontwikkeling van een natuurlijke strandzone

Zoals reeds in punt 4.4. gesteld werd, is het strand van Lombardsijde (het stuk dat onmiddellijk aansluit bij het huidige militaire domein) zowat de enige plaats langs onze kust waar het mogelijk is om een stuk strand af te sluiten en zo de ontwikkeling van een uniek biotoop mogelijk maken (embryonale duinvorming, strandvegetaties, broedplaats voor soorten als Dwergstern en Strandplevier). Op die manier zou men het geheel aan biotopen dat bij het zeeecosysteem hoort, als geheel kunnen bewaren en laten ontwikkelen.

Dit stuk strand is trouwens de jongste jaren de laatste broedplaats van de Strandplevier op het strand zelf. Dit op zich wijst al op de rust die er nu reeds heerst en zeker op de belangrijke potenties ervan voor het natuurbehoud.

Ons land zou hier met een minimum aan inspanningen en kosten, een uniek strandreservaat rijker kunnen worden.

4.10. Natuureducatieve uitbouw van het reservaat

In het kader van een interreg-project onderzoekt de Vlaamse Gemeenschap momenteel de mogelijkheden om een Natuureducatief Centrum aan de Westkust op te richten. Natuurreservaten v.z.w. staat principeel achter dit voorstel, op voorwaarde dat er bij de inplanting van een dergelijk centrum rekening gehouden wordt met de planologische bestemming en indien er een duidelijke visie op het kustcentrum ontwikkeld wordt.

Het is duidelijk dat er ook in de IJzermonding een grote nood is aan een degelijke natuureducatieve uitbouw. Het gebied biedt immers uitzonderlijke kansen om het grote publiek kennis te laten maken met een uniek gebied. Nu reeds nemen jaarlijks honderden mensen deel aan de geleide wandelingen in het natuurreservaat. Op die manier kan De IJzermonding als 'satelietcentrum' fungeren van een groot centrum aan de (West-)kust.

4.11. Opstarten van een beheerskommissie

De ingewikkelde eigendomsstructuur van het gebied zorgt voor heel wat onduidelijkheden. Afspraken tussen de verschillende instanties is dringend noodzakelijk.

Daarom dient er dringend een beheerskommissie opgericht te worden. Deze commissie moet -op zeer korte termijn- een globaal beheersplan voor het intern beheer opstellen.

5. DE ZEEHOND TERUG ?

In de jaren vijftig was de Gewone zeehond nog een normale verschijning aan de Belgische kust. Tot het begin van de eeuw bevond zich nog een kolonie op de 'Paardemarkt' een zandbank voor Knokke die later is weggespoeld, en op 'de Oever', een zandbank ter hoogte van Oostduinkerke. Op deze laatste waren nog tot in de jaren vijftig kleine groepjes aanwezig. Het waren kleine randpopulaties van de Zeeuwse populaties die in 1955 nog 800 dieren telde, waarvan 150 op de Westerschelde. Jacht en watervervuiling waren de oorzaken van het volledig verdwijnen van de Zeeuwse zeehonden tegen het begin van de zeventiger jaren. Ook in Frankrijk bevond zich tot in de dertiger jaren een kleine kolonie aan de monding van de Somme, maar die verdween door overbejaging.

Gewone zeehonden die nu aan de Belgische kust worden waargenomen zijn meestal jonge, zwervende dieren. Waarnemingen van gemerkte exemplaren toonden aan dat ze meestal afkomstig zijn van de Baai van Wash (Engelse Oostkust) of van de Waddenzee. In de jaren zestig en zeventig waren er gemiddeld een vijftal waarnemingen per jaar. Mogelijk waren er wel meer aanwezig, maar werd daar toen minder aandacht aan gegeven. Vanaf 1987 steeg het aantal tot 12 à 14 per jaar. Af en toe wordt ook een Zeehond gesignaleerd in Nieuwpoort (o.m. in 1978- '80 en '91, '92, '93) of komt er een exemplaar overwinteren (o.m. 1976- '86 en '92).

Zeehonden stellen hoge eisen aan hun leefomgeving. Een goede waterkwaliteit en voldoende rust(-plaatsen) zijn hiervan de voornaamste. De laatste jaren zitten er terug kleine concentraties Zeehonden aan de Oosterschelde en aan de Sommemonding. Indien de milieukwaliteit langs de Belgische kust ernstig verbeterd en op voorwaarde dat er voldoende rustplaatsen gekreëerd worden (o.m. een degelijke strandrustplaats), is het niet denkbeeldig dat de Zeehond in de (nabije) toekomst zich terug langs onze kust gaat vestigen. De Westkust heeft hiervoor de grootste troeven door de aanwezigheid van de 'Vlaamse Banken' (voedselaanbod) en de IJzermondig (rust). Het is uiteraard ook zo dat de uitvoering van het actieplan voor De IJzermondig op zich zeker niet voldoende is om opnieuw een kolonie zeehonden aan onze kust te krijgen. Het is uiterst belangrijk dat er voor het gehele mariëne-ecosysteem van de Belgisch-Nederlandse-Noord-Franse kust een duurzaam beheer uitgewerkt wordt. We steunen daarom ten volle de Noordzeekampagne van het Wereld Natuur Fonds en de oproep aan de Federale en Vlaamse overheid voor de uitwerking van een 'Noordzeekontract'.

Waar de Otter het kwaliteitsmerk
het zoute. Als de Zeehond er in
koloniseren, dan is dit een signaal
aan het verbeteren is en er voldoende

grond dit voor
onze kust te
steem ernstig

6. BESLUIT

Er zijn weinig natuurgebieden
bestaan en waar de unieke waarde
ook weinig zones in ons land waar
zijn om de natuur- en landschap
jaren vijftig worden er in de IJz
hebben via deze geleide wandelin

a's gegevens
verd. Er zijn
even genomen
Sinds eind de
enden mensen
ninnen.

Het is dan ook onvoorstelbaar de
zichtbaar is. Het lijkt niet meer
ding op vandaag nog altijd geen
WIKKELING.

g vooruitgang
de IJzermont-
NATUURONT-

Het gebied van de IJzermont
natuurbehoud, zoals bv. landbouw
rond het reservaat op korte termijn
en van een effectieve natuuront
meente Nieuwpoort en alle bet
woordelijkheid op te nemen in di

n botsen met
rijk zijn in en
e bescherming
schap, de ge-
hun verant-

Natuurreservaten v.z.w. zal de
investeren in de verspreiding van

en middelen

BIBLIOGRAFIE

HOUWEN, P. (1987) - Het natuurreservaat De IJzermonding, NATUURreservaten, nr. 5, nov., pag.160.

ROOTHAERT, N. (1992) - De toekomst van het natuurreservaat De IJzermonding, in Roep Voor De Natuur - Huldeboek Paul Houwen, De Rode Bles, pag. 209-218.

VAN GOMPEL, J. (1992) - Zeehonden langs de Belgische kust, in Zoogdier nr.3, pag. 9-14.

DECLLEER, K. - MEIRE, P. (1992) - Mogelijkheden voor natuurontwikkeling en natuurherstel aan de IJzermonding (Nieuwpoort), rapport Instituut voor Natuurbehoud. 8 pag.

DECLLEER, K. (1986) - Het natuurreservaat De IJzermonding te Nieuwpoort, ekologische aspecten en suggesties voor beheer, studierapport in opdracht van Natuurreservaten v.z.w., 48 pag. + bijlagen.

NATUURRESERVATEN v.z.w. (1993) - Standpunt Natuurreservaten v.z.w. in verband met de mogelijke verkoop van militaire domeinen in West-Vlaanderen, nota. 2 pag.

KUIJKEN, E., HERRIER, J.L., LETEN, M., DEVOS, K., MAELFAIT, J.P.- (1993), De betekenis voor het natuurbehoud van het militair domein te Nieuwpoort en Middelkerke (Lombardsijde, rapport van het Instituut voor Natuurbehoud, 16 pag. + bijlagen.

CAPOEN, M. (1992) - schriftelijke parlementaire vraag nr. 189 van 26.06.1992 in verband met de afvalwaters van de Noorderhavenoever in Nieuwpoort.

DESMETH, F. (1993) - Methodologie voor het instrument 'beheerskontrakt voor een duurzame ontwikkeling', Wereld Natuurfonds België, nota 3 pag.

ROUX, J.L. (1993) - Tekst toespraak in het kader van de Noordzeekampagne van het Wereld Natuurfonds België, 8 pag.

De Groene Hoofdstructuur van Vlaanderen

Provincie West-Vlaanderen

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Administratie voor Milieu, Natuur en Landinrichting

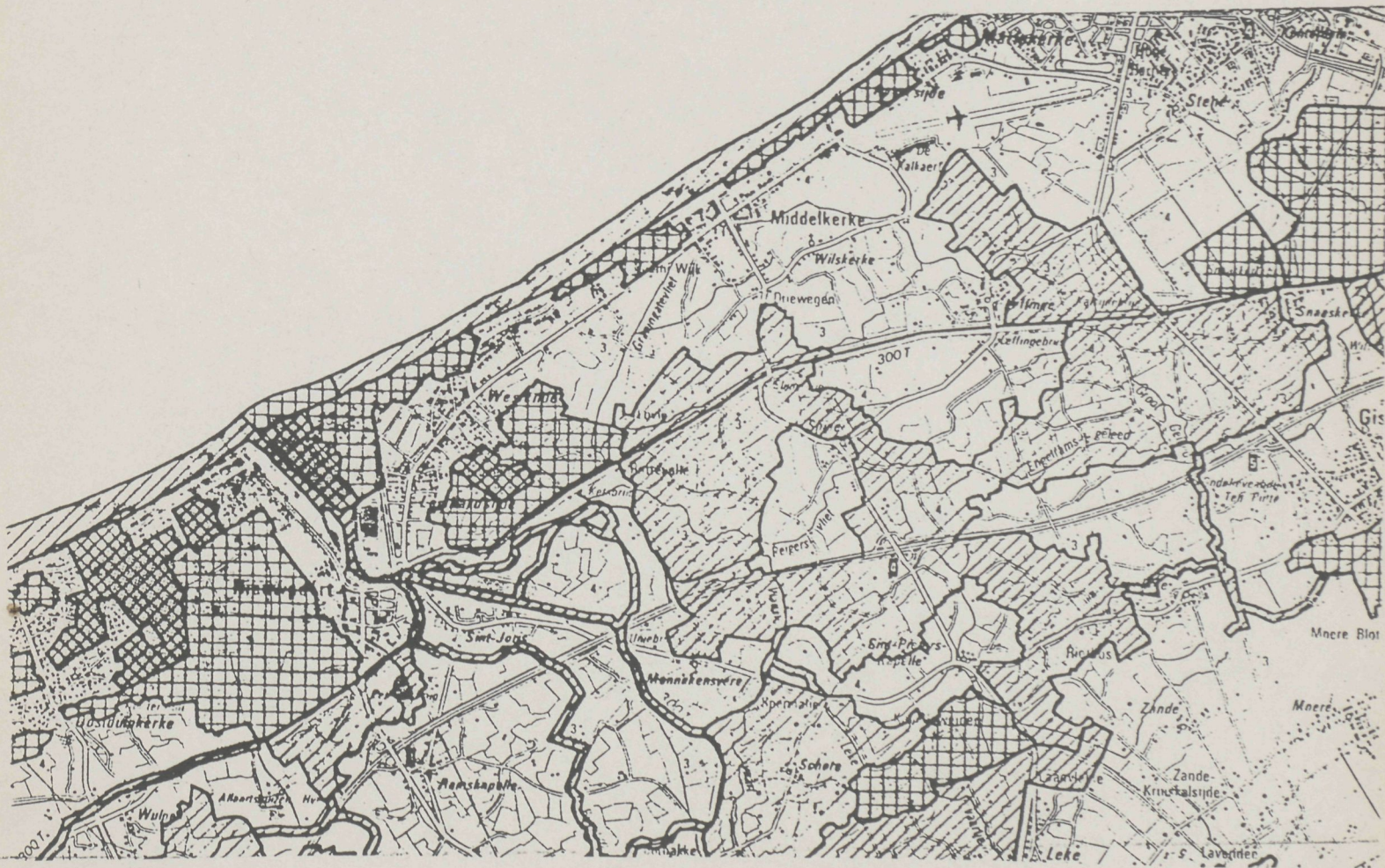
Instituut voor Natuurbehoud en Dienst Natuurbescherming

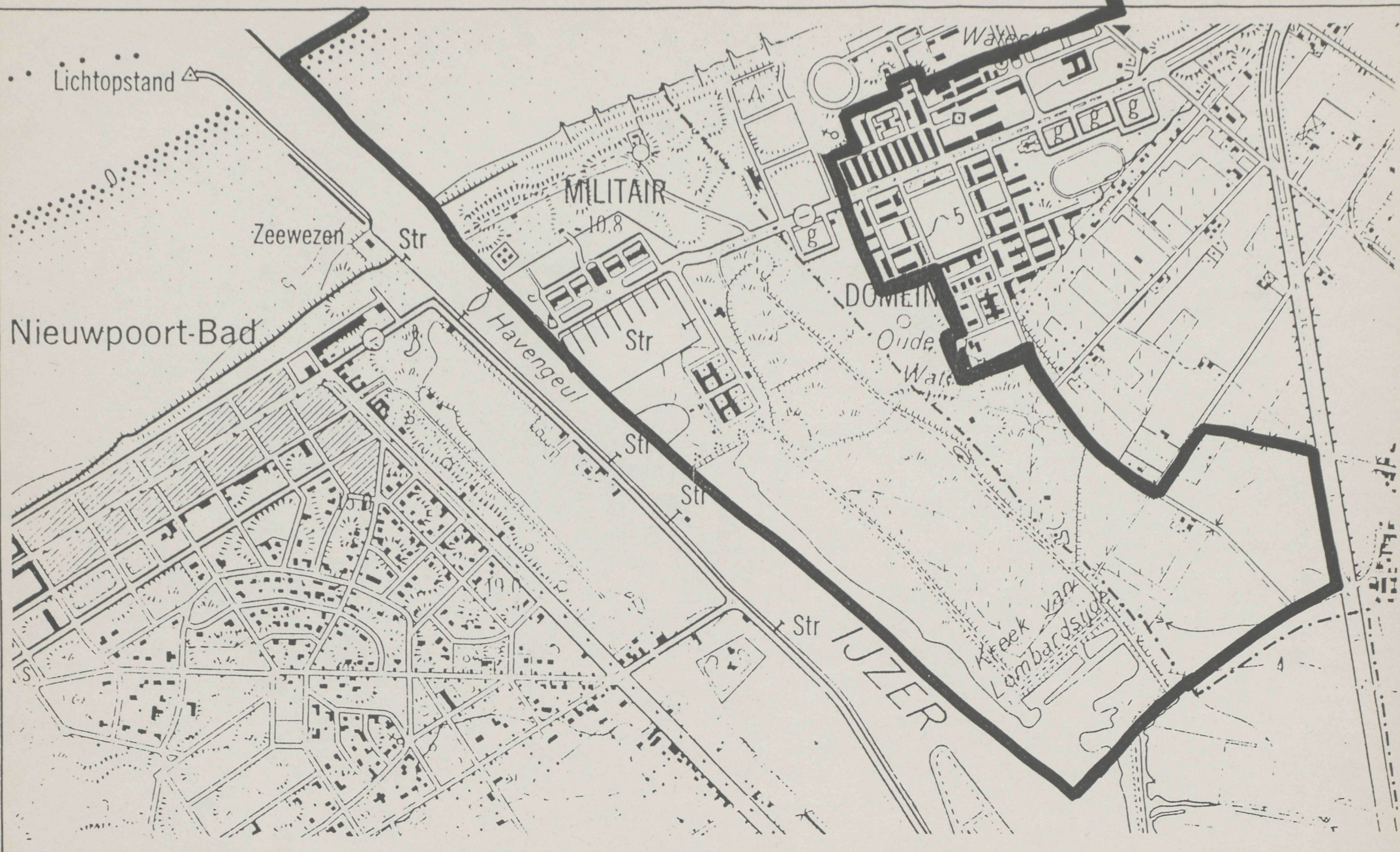
legende

- natuurkerngebied
- natuurontwikkelingsgebied
- natuurverbindingsgebied
- EG-vogelrichtlijngebied

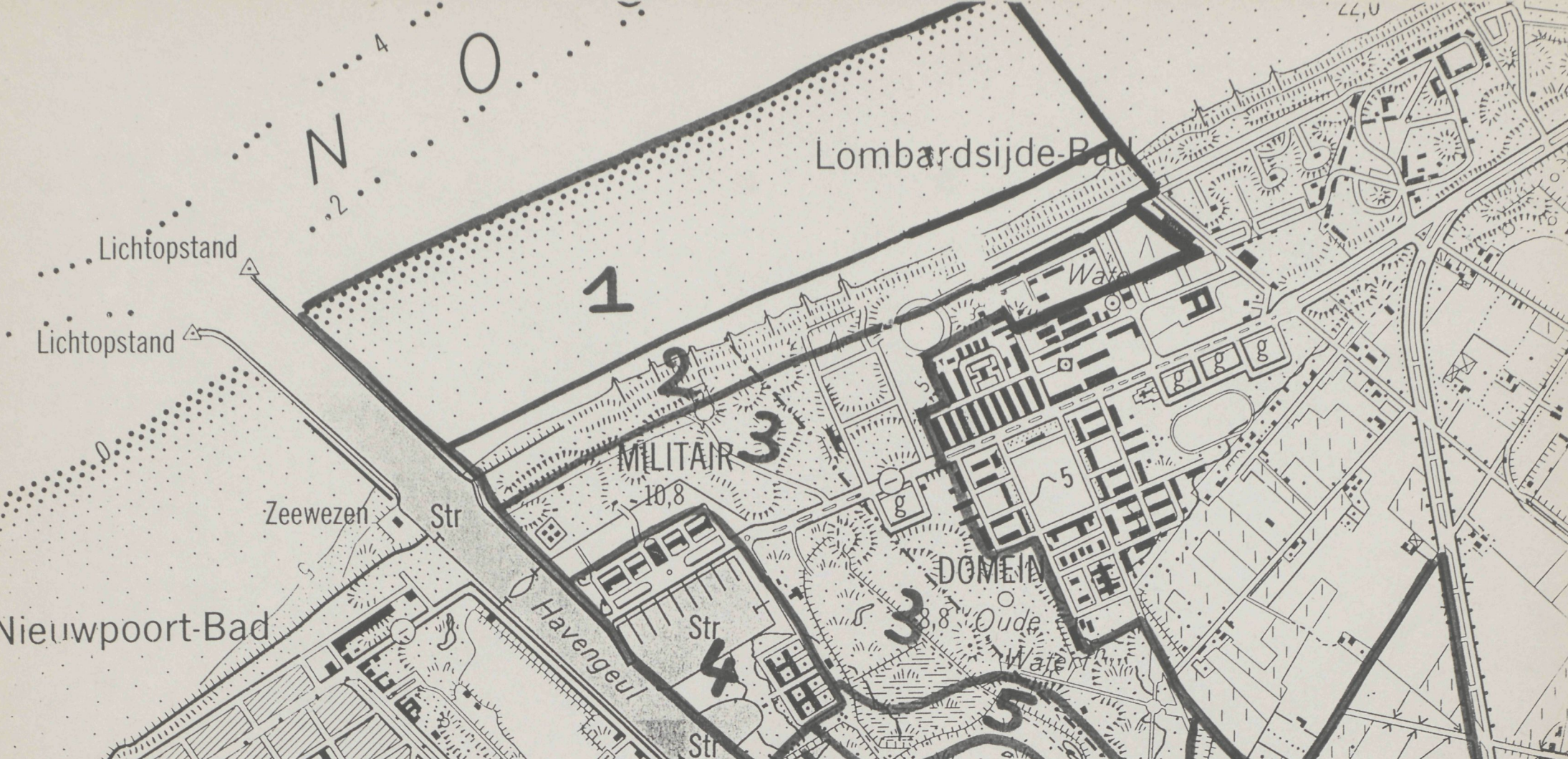
schaal 1/100.000

1-12-1992

STREEFGRENS NATUURRESERVAAT 'IJZERMONDING' (topografische kaart 1:10.000).

EKOLOGISCH STREEFBEELD IJZERMONDING

1. Strandreservaat
2. Herstel/ontwikkeling natuurlijke overgang strand-duinen
3. Gevarieerd duingebied met duinpannen
4. Herstel natuurlijk milieu
5. Herstel natuurlijke overgang duinen-schorre
6. Herstel oorspronkelijke schorrevegetatie (afgraven opgespoten terreinen en extensieve begrazing)
7. Slik
8. Herstel natuurlijke overgang duinen-polder
9. Herstel zilte poldergraslanden

Legende:

●—● plangrens tussen de gewestplannen Veurne-Westkust en Oostende-Middenkust

- 1:W waterweg
- 2:N natuurgebied
- 3:N natuurgebied
- 4:R natuurreservaat of natuurgebied met wetenschappelijke waarde
- 5:G gebied voor openbare nutsvoorzieningen of gemeenschapsvoorzieningen
- 6:M Militair domein
- 7:L agrarisch gebied

NIEUWPOORT 12/5 Nr. 5

EXECUTIFS — EXECUTIEVEN

VLAAMSE GEMEENSCHAP — COMMUNAUTE FLAMANDE

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

N. 93 — 2167

[S-C — 36132]

15 SEPTEMBER 1993. — Besluit van de Vlaamse regering
betreffende de aanduiding van beschermde duingebieden
en voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden

De "Snelschriften" van Natuurreservaten v.z.w. zijn bedoeld om met een indringend (maar niet definitief) discussiestuk de maatschappelijke gedachtenwisseling rond actuele kernpunten in het natuurbeleid te bevorderen.

In de reeks snelschriften van Natuurreservaten v.z.w. zijn nog verkrijgbaar :

- Verdroging in Vlaanderen : meer dan een lokaal milieuprobleem (1991/1, BBL cahier 8)
- De Groene Hoofdstructuur van Vlaanderen een aanzet voor een offensief natuurbeleid (1991/2)
- De Groene Hoofdstructuur van Vlaanderen van aanzet tot beleid, naar inzet van middelen (1991/4)
- Beheersovereenkomsten, kontrakten gericht op natuurvriendelijke landbouw (1991/5)
- Natuurontwikkeling in impulsgebieden mogelijkheden tot realisatie van de groene hoofdstructuur (1992/1)
- Het plan Otter, actieplan voor de IJzervallei (1992/3)
- Ekologische inventarisatie van het ERC-kerngebied (1992/4)
- De Vogelrichtlijngebieden, nood aan een gebiedsgericht beleid en effectieve bescherming (in herwerking) (1992/5)
  - algemeen deel
  - deel 2a Knelpuntendossier - West-Vlaanderen
  - deel 2b Knelpuntendossier - Oost-Vlaanderen en Brabant
  - deel 2c Knelpuntendossier - Antwerpen
  - deel 2d Knelpuntendossier - Limburg
  - deel 3 Instrumentarium voor beschermingsmaatregelen op basis van bestaande wetgeving
- Plan Watersnip, een actieplan voor het beekdallandschap van de Zwarte Beek (1992/6)
- Het Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan (1993/1)
- Het plan Zeehond, een actieplan voor de IJzermonding en omgeving (1993/2)
- De gemeentelijke MINAraad als hefboom voor een beter natuur- en milieubeleid, een handleiding voor leden van de gemeentelijke MILIEU- en NATUURraad (1994/1)
- De actualiteit van de Westhoek, een pleidooi voor het behoud van de groene identiteit van de Westhoek (1994/2)

De "Snelschriften" kunnen bekomen worden in volgende Groene Winkels van de vereniging:

- Brussel, Kon. St.-Mariastraat 105, 1030 Brussel (02/245 43 00 - fax 02/245.39.33);
- Gent, Kon. Elisabethlaan 57, 9000 Gent (09/222 75 41);
- Antwerpen (sekretariaat CVN), Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen (03/226 02 91).

Natuurreservaten v.z.w.-leden krijgen 10% korting bij alle aankopen in de Groene Winkel.

Lid worden van Natuurreservaten v.z.w. kan door storting van op rekeningnr. 230-0044233-21
400 fr. (voor jeugd- en seniorleden) van Natuurreservaten v.z.w.
600 fr. (voor gewone leden) Koninklijke St.-Mariastraat 105
1.400 fr. (voor donateurs) 1030 Brussel